

smisao pripadnosti Crkvi i da uoče nutarnji dinamizam i nezaobilazivu potrebu sakramenta zajedništva i pravog jedinstva — euharistije. Činjenica je ipak: ako temeljne vrednote euharistije više ovladaju mišlju i srcem pastoralnih radnika, kateheta i katehista, tj. ako se dogodi reforma misaonog i duhovnog stava, da će to biti jamstvo i autentičnijeg slavljenja i življenja euharistije na razini pojedinaca, cijele kršćanske zajednice i svijeta u kojemu se živi i djeluje. Na liturigijskoj katehezi ostaje još veliki zadatak.

Živan Bezić

KATEHETSKO NAZIVLJE U NAS

U upotrebljavanju katehetskog nazivlja grčkog porijekla kod nas vlada prilična zbrka. Neki se termini upotrebljavaju neadekvatno, a neki sasvim krivo. Čak se događa da pojedini lektori „ispravljaju” točne izraze. Ni u našem jedinom, inače dobro uređivanom, katehetskom časopisu „Kateheza” nema pravilnog odnosa prema stručnom nazivlju. Što je najgore, netočni i nejasni termini su se uvukli i u službene dokumente o katehizaciji, što ih izdaje naša Biskupska konferencija.

Tu zbrku je dobro uočio dr. J. Baloban: „U hrvatskoj teološkoj literaturi posljednjih petnaestak godina sve se više udomaćuje pojam ‚kateheza’ kojim se pokriva sve ono što se misli pod tom specifičnom pastoralnom djelatnošću Crkve. A sve se rjeđe spominje pojam ‚katehizacija’ ”.¹

Bliži povod ovom zapisu jest najava izdavanja „Katehetskog leksikona”, što ga spremaju naši salezijanci u suradnji s Katehetskim institutom Papinskoga salezijanskog sveučilišta u Rimu i izdavačke kuće LDC iz Torina.² To je izvrsna zamisao koju treba iskreno pozdraviti. Nešto takvo trebamo neodložno. Jedino me je strah da se ne bi prevodioci dolsovno držali talijanske nomenklature katehetskih pojmova. Onaj „copyright”, što su ga prevodioci već dobili od talijanskog izdavača, ne bi smio biti razlog da naša prijevod bude jednostavno „copy”. U hrvatskom bi izdanju trebalo imati prednost naše hrvatsko domaće nazivlje, jer će takav leksikon postati mjerodavan i smjerodavan za hrvatsku katehetsku terminologiju.

Stoga ću ovdje, upravo zato da bih pomogao prevodiocima, iznijeti neka svoja zapažanja i ponuditi neke sugestije u svezi hrvatskoga katehetskog nazivlja. Dakako, ovo neće biti nikakva opširna rasprava o samom problemu katehetske terminologije, pogotovo ne o njegovom gramatičko-leksičkom vidu. Moj će se prilog ograničiti samo na semantično područje i odnosit će se jedino na kroatizirane oblike grčkoga podrijetla.

---

1. *Kateheza*, br. 4, g. 1984, 27.

2. *Ibidem*, 80.

Odakle nesporazumi?

Najprije se valja osvrnuti na izvore naših jezičkih nesporazuma. To će nam pomoći da bolje razumijemo odakle terminološka zbrka.

Prvi razlog neadekvatnog nazivlja leži u tome što je katehetika relativno mlada znanost. Ona je, doduše, kod naših kulturnih susjeda u velikoj ekspanziji, ali još nije našla svoje definitivne stručne izraze. U nas je katehetika tek u povojima. U posljednje vrijeme je i u Hrvatskoj dobila jaki zamah, ali se nalazi još u početnom traženju. Stoga moramo dopustiti i pokoji promašeni pokušaj.

Drugi izvor nesporazuma moramo tražiti u tome što nemamo nikakvoga suvremenog priručnika katehetike. Heflerov katehetski priručnik za učiteljske škole ostao je daleko za svojim vremenom.³ A poslije rata novoga nismo dobili. Očekujemo ga od naših mladih kateheta. Taj će se priručnik sigurno pozabaviti i pitanjem katehetskog nazivlja.

Kao treći izvor terminoloških zabuna mogli bismo navesti školovanje naših mladih stručnjaka za katehizaciju u inozemstvu. Oni se redom specijaliziraju vani, najviše u Italiji, Francuskoj i Njemačkoj. Otuda je jasno da se nalaze pod jakim utjecajem strane katehetske literature te da nesvjesno prenose u hrvatski jezik strane stručne izraze.

Kako smo mi Hrvati dobili vjeronaučne termine iz grčkog jezika, a posredstvom latinskoga, razumljivo je da su se u njihovom pohrvaćivanju zbile jezične promjene, kojiput na štetu izvornog, a kojiput na uštrb domaćeg jezika. Pri tome se često zaboravljalo i na etimologiju pojedinog izraza. Tako smo dobili još jedan izvor pogrešaka.

Svima nam je dobro poznato da korijen svega katehetskog nazivlja treba tražiti u grčkoj sintagmi *katá-ehēin* (gdje *éhos* ili *éhe* znači jeka, glas, šum, buka). Pošto u staro doba nisu postojali pisani školski priručnici, učitelji su poučavali živim glasom, a učenici su za njima ponavljali (kao jeka) zadano učivo. Takva se metoda učenja nazvala katehetskom (odjekivanje!), a poslije, kad su je preuzeli i kršćanski vjeroučitelji, postala je sinonim i za sadržaj i za čitav proces kršćanske inicijacije.

Dobri izrazi

Prije nego prijedemo na krive i dvoznačne izraze, navest ćemo ispravne i dobre kroatizirane oblike:

Katekumenat je prastara ustanova za uvođenje u kršćanstvo, tj. vjerska priprava za krštenje. Iza kako je bio nestao u Europi, sačuvan je u misijama, a sad se obnavlja i u nas i u svijetu. Nekršteni kandidat za sakramente inicijacije, po-

---

3. HEFLER, *Metodika religijske nastave i odgoja*, III izd, Zagreb 1931.

laznik vjerske pouke ili katekumenata zove se *katekumen*.⁴ Latinizirani oblik za katekumena, koji je prešao i u naš jezik, jest *katehizand* (catechisandus) ili hrvatski: vjeroučenik(-ca).

Odrasli kršćanin koji poučava djecu ili mladež u vjeri (u vezi s krštenjem ili nakon krštenja svejedno) zove se *katehet/a* ili vjeroučitelj. Prema tome, ako je to ženska osoba, ona je *katehetkinja* (vjeroučiteljica).

Od izuma tiska redovito sredstvo za nauk vjere bio je i ostao *katekizam*, pisani priručnik za vjeronauk. Prije toga se taj izraz upotrebljavao za metodu pitanja i odgovora te za poučavanje u vjeri općenito.⁵ Danas ima značenje samo udžbenika za vjeronauk.

Sam čin usmenog poučavanja u vjeri zovemo *katehiziranje* ili vjeronauk. To je, dakle, katehizacija u praksi.

Teorija pak o katehiziranju jest *katehetika*. Ona je znanost i refleksija o katehiziranju. Dio je pastoralne teologije i posebna bogoslovna disciplina. *Kateheti-čar* je školovani stručnjak u katehatici.

Pojam koji obuhvaća oba vida poučavanja u kršćanskoj vjeri, onaj praktični (katehiziranje) i onaj teoretski (katehetika) jest *katehizacija*. Ona označuje sustavnu (usmenu) pouku o vjeri s uvođenjem u kršćanski život. Za katehizaciju je bitno da je ona sustavno uvođenje u kršćansku vjeru i život. Teorija i praksa kršćanske inicijacije.⁶

Dvoznačni izrazi

Uz pravilne i jednoznačne katehetske termine u nas postoje i neki dvoznačni izrazi. Takav je upravo najviše rabljeni termin — *kateheza*. Njega naši domaći auktori najviše upotrebljavaju zbog njegove leksičke jednostavnosti i sadržajne polisemije. Taj izraz je uzeo za svoj naslov i naš jedini katehetski časopis. Njime se redovito služi i naš biskupski dokumenat „Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri” (Zagreb 1983, npr. na str. 11, 12, 54 itd.). Sam izraz *kateheza* je preuzet iz stranih jezika (*katéthesis*, catechesis, catechesi, catéchèse, Katechese).

Taj se termin najčešće uzima u značenju čitavog procesa katehizacije, svega kršćanskog odgoja. Misli se i na čin i na sadržaj postupka katehiziranja, na njegov praktični i teoretski vid. Njegovo je značenje toliko široko da obuhvaća i ka-

4. „Red pristupa odraslih u kršćanstvo” (izd. KS Zagreb 1974) riječ katekumen prevodi na hrvatski „oglašnik”. Ne navodi razloge takva prijevoda (valjda zato što je to čisti kalk izvornog *katēhoúmenos*). Mislim da u ovom slučaju nije dovoljan doslovan prijevod izvornika.

5. *Dictionnaire de theologie catholique*. Tome II, ed. II. Letouzey, Paris 1910, kol. 1895. Još i danas Francuzi koriste taj izraz za pojam vjerske pouke (catéchisme).

6. Stoga se ne možemo složiti s definicijom katehizacije što se nalazi u „Hrvatskoj kršćanskoj terminologiji” (II izd. Split 1976, 124): „poučavanje o kršćanskom nauku”. Krivo i mutno tumačenje.

tehetiku i didaktiku i metodologiju katehiziranja, čitav fenomen vjerske inicijacije. Pokriva preširoko područje pojmova da bi mogao biti potpuno jasan i jednoznačan.

Međutim, riječ kateheza ima i svoje preciznije značenje. Ona označuje jednu didaktičku jedinicu iz vjeronauka. To je uokvirena nastavna jedinica vjerskog sadržaja, zaokružena i cjelovita obrada određenoga katehetskog pitanja. Katehezom se zove strukturirana lekcija vjeronauka pripravljena po svim metodičkim pravilima didaktike. Naš stari katehetičar Hefler ju je definirao ovako: „Kateheza = obrađeni odsjek vjeronaučnoga nastavnog gradiva”.⁷

Rječnik Matice hrvatske zna za oba značenja riječi kateheza: „1. nauka kršćanske vjere uopće. 2. pojedina metodička jedinica kršćanske vjerske obuke”.⁸ Bratoljub Klaić također pozna oba značenja: preuzima ih doslovno iz Matičina rječnika.⁹ I strani jezici (njemački, francuski, talijanski) poznaju oba značenja, samo što za ovo drugo značenje, tj. metodu jedinicu, obično uzimaju pluralni oblik.

Hoćemo li mi i nadalje uzimati jedan isti termin za dva različita značenja? U logici, epistemologiji i semantici važi načelo: jedan pojam — jedan termin! Za svaki pojam treba imati jedan određeni termin, ali samo jedan. Valja izbjegavati sve dublete, suvišne inačice i uopće svaki dvoznačni izraz. Pošto je kateheza dvosmisleni izraz, treba ga svesti na samo jedno jedino značenje, i to ono koje je preciznije, sigurnije i semantički univalentno. To znači da se u našoj terminologiji moramo opredijeliti za katehezu kao metodičku jedinicu u vjeronaučnoj pouci. Kad već imamo dobar izraz katehizacija, koji pokriva sve vidove vjeronauka i vjerskog odgoja, moramo to široko značenje prepustiti njemu i ne miješati ga s terminom kateheza. Treba iskoristiti bogatstvo hrvatskog jezika koji nam omogućuje takvo opredjeljenje.

Drugi dvoznačni izraz koji moramo pretvoriti u jednosmjerni značenjski pravac jest termin *katehist*, odnosno *katehistica*. Katehist je kršćanski vjeroučitelj u misijama koji, osim u vjeronauku, pomaže misionaru i u ostalim pastoralnim poslovima, koje može obavljati laik. Ona je ne samo misionarev (svećenikov) pomoćnik nego često puta i zamjenik. U njegovoj odsutnosti okuplja kršćane, vodi bogoslužje, propovijeda, krsti, vjenčava, sprovodi i upravlja kršćanskom zajednicom.¹⁰ Novi kodeks također naziva misionarove pomoćnike katehistima i definira ih kao „dolično poučene i u kršćanskom životu izvrsne kršćanske svjetovnjake koji se, pod upravom misionara, posvećuju predavanju evanđeoske nauke, obavljanju bogoslužja i djelima ljubavi” (k. 785).¹¹

7. HEFLER, o.c. 7.

8. *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*. Knj. II, izd. Matica hrvatska, Zagreb 1967, 530.

9. *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1978.

10. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Sv. VI, Herder, Freiburg 1961, kol. 50.

11. Pošto latinski jezik nema drugoga izraza za vjeroučitelja, istim terminom naziva i sve vjeroučitelje općenito. Termin „catecheta” ne postoji u latinskoj starini.

U hrvatskoj katoličkoj literaturi se može naći čudna nedosljednost. Neki se služe i ovakvim leksičkim parovima: „katehete i katehistice”.¹² Zašto ne kažu „katehisti i katehistice”? Tako bi bilo logičnije. Očito je da i sami pisci vide da je termin kateheta umjesniji od katehista, ali za ženski oblik te riječi (katehetkinja) kao da ne znaju.

Da bi se izbjegle slične nedosljednosti i uopće spriječila dvoznačna upotreba riječi katehist, najbolje je da se prisjetimo prije spomenutog pravila: jedan pojam – jedan termin! pa da izrazu katehist prepustimo samo njegovu misijsku konotaciju, kako je to već ustaljeno u misiološkoj literaturi. Tim više što za učitelja vjere imamo već dva sasvim dobra izraza: internacionalni „kateheta” i hrvatski vjeroučitelj/ica.¹³

Krivo upotrebljavani izraz

Postoji jedan katehetski izraz koji se u posljednje vrijeme često čuje i piše, ali u potpuno krivom smislu. To je riječ *katehizant*. Njoj se pridaje značenje vjeroučenika,¹⁴ što je sasvim krivo. Taj termin ima upravo obratno značenje: odnosi se na vjeroučitelja. Izraz, naime, potječe od latinskoga grecizma „catechisare”, koji u participu prezenta glasi „catechisans, – tis”. Prema tome je „katehizant” onaj koji poučava drugoga, a ne učenik. Onaj pak koga se poučava na latinskome se zove „catechisandus” (sjetimo se Augustinove „De catechisandis rudibus”). Ako se izraz pohrvati, onda bi vjeroučenik mogao biti samo „katehizand”.

Međutim, bilo bi najbolje da se riječ katehizant izbací iz hrvatskog jezika, jer je sasvim suvišna uz već postojeća dva lijepa izraza kateheta i vjeroučitelj.

Dok se, dakle, od srca radujemo najavljenome Katehetskom leksikonu, želimo mu da bude dobra vila hrvatskog jezika, pa da sve stvari stavi na pravo mjesto. Ne bi smio biti neka tuđa, makar i lijepa, vila koja je zalutala u naše krajeve. U dobrom leksikonu nema mjesta za krive termine, a onima koji su dvoznačni treba omeđiti njihovo značenje („terminus” je međa, granica!). Hrvatski se leksikon ne smije bojati ni onih termina koji ne postoje u starim rječnicima (npr. katehizacija, katehiziranje, katehetkinja) a odgovaraju duhu našeg jezika. Hrvatski jezik je tvorbeno bogat i kreativan te nije potrebno u nj doslovno prenositi strane izraze.

No, u očekivanju novog leksikona ne smijemo ostati na starim (dvoznačnim i krivim) stazama. Počnimo odmah upotrebljavati pravilno nazivlje i u svojim predavanjima i na katehetskim tečajevima i u katoličkom tisku.

---

12. Tako npr. *Kateheza* br. 3, g. 1984, 3 (dva puta) te *Radosno naviještanje* više puta (npr. 14, 100, 122).

13. Itacizmi kao „katihet” i slični nisu se nikad mogli ukorijeniti u hrvatski jezik.

14. Npr. u *Katehezi*, br. 2, g. 1984, 17; br. 3, g. 1984, 4. Također i u *Radosnom naviještanju* (npr. 6, 14).